

Стаття надійшла до редакції 01.04.2025
Отримано після доопрацювання 10.04.2025
Прийнято до друку 12.04.2025

УДК 73/76:061]:378

КРЕАТИВНЕ ЦИТУВАННЯ ЧИ ПЛАГІАТ? ДО ПИТАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ОРИГІНАЛЬНОСТІ В МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ

Ольга КАЛЕНЮК – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри образотворчого мистецтва, Волинський національний університет ім. Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-9618-6433>
<https://doi.org/10.35619/ucpmk.50.962>
konlyair@gmail.com

Олександра ПАНФІЛОВА – кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри образотворчого мистецтва, Волинський національний університет ім. Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-5161-3363>
alka11@meta.ua

У сучасному освітньому просторі проблема плагіату набула особливої актуальності, а саме, в мистецькій освіті, оскільки торкається не лише етичних та юридичних аспектів, але й авторства та інтерпретації. Плагіат у сфері мистецтва – використання чужих ідей, композицій, стилістики чи навіть елементів твору без посилань на автора чи без отримання відповідних дозволів, проблема, з якою все важче боротися у навчальних закладах художнього спрямування. Копіювання, використання концепцій інших митців без трансформації або подача їх як власних трапляється все частіше. Молоді художники балансують між наслідуванням, особистим висловлюванням і свідомим або несвідомим плагіатом. *Мета статті* – проаналізувати поняття «творчий плагіат» у контексті художньої освіти розглянути проблему плагіату в образотворчому мистецтві, авторського права, проаналізувати відстеження та можливі шляхи усунення випадків плагіату розглянути явище креативного цитування як педагогічний і творчий інструмент а також з'ясувати яким чином можна формувати у студентів відчуття художньої відповідальності та авторської оригінальності. *Методологія дослідження* є комплексною та зумовлена поставленою метою статті. У процесі дослідження використано методи аналізу та синтезу, які застосовувалися для розгляду теоретичних засад, компаративний метод, спрямований на виявлення різних аспектів осмислення причини виникнення проблеми, також методи абстрагування, узагальнення та конкретизації. *Наукова новизна* – полягає у здійсненні спроби розкриття вищезгаданої проблеми; розглянуто найбільш значущі методи та шляхи її подолання.

Наголошено, що розвитку творчого плагіату образотворче мистецтво завдячує масовому захопленню мережами, додатками для митців, хоча відомо, що творчий плагіат мав місце ще в далекі часи Середньовіччя та Ренесансу. За останні кілька років зросла кількість робіт, створених штучним інтелектом на основі творчості відомих митців. Такого штибу роботи все частіше з'являються як авторські твори художників. Особливо поширеним це явище є серед студентської молоді. Зупинити, ідентифікувати потік плагіату стає дедалі важче і часто це стає проблемою для наукових керівників, викладачів мистецьких навчальних закладів.

У *висновках* констатовано, що проблема творчого плагіату в образотворчому мистецтві залишається невирішеною, попри численні спроби владнати ситуацію. Мистецький плагіат шкодить авторам, творчій спільноті загалом, знижує унікальність робіт та порушує права інтелектуальної власності. Боротьба з плагіатом у мистецтві потребує комплексного підходу – правового, етичного та технологічного. Формування культури оригінальності, впровадження сучасних технологій та захист прав художників можуть допомогти мінімізувати випадки плагіату.

Ключові слова: образотворче мистецтво, твір, плагіат, ідея, композиція.

Постановка проблеми. У сучасному мистецькому дискурсі дедалі частіше постає питання меж між авторською інтерпретацією, творчим цитуванням та плагіатом. Із розвитком цифрових технологій художники мають можливість вільно звертатися до візуальних джерел інших авторів. Проте, така свобода несе і загрозу: зникає чітка межа між натхненням та копіюванням. Особливо гостро це питання постає в освітньому процесі, де формуються уявлення майбутніх митців про оригінальність, авторство та етику художньої практики.

З огляду на зростання суспільного інтересу до теми плагіату у мистецтві, важливим стає формування критичного мислення у студентів мистецьких спеціальностей. Саме тому дослідження меж художньої оригінальності, механізмів цитування є надзвичайно актуальним у контексті сучасної мистецької освіти.

Плагіат («plagio» – викрадати) – не новий термін, який все частіше чуємо в освітніх та наукових колах, один із видів порушення авторського права. Останнє десятиліття все частіше проблемою мистецького середовища є виявлення і боротьба з плагіатом серед творів образотворчого мистецтва. Тема актуальна і болюча для викладачів художніх освітніх закладів. Запозичення (присвоєння, апробація)

століттями було звичним інструментом творчості, і навіть П. Пікассо нібито заявляв, що «добрі художники копіюють, а геніальні крадуть». Але якщо митці Ренесансу Рафаель, Тіціан або Рубенс могли лише запозичити ідеї/елементи чужих творів, то модерністи вивели апропріацію на новий рівень – фактичне використання чужих об'єктів авторського права (або їх копій) у своїх творах.

Теоретичною основою для розуміння сучасних практик у мистецтві, зокрема, контексті креативного запозичення є постмодерна естетика цитування (Ж. Крістева, Р. Барт) як гра цитат, аллюзій і трансформацій попередніх смислів [8, 9].

Останні дослідження та публікації. Ґрунтовне дослідження цієї теми описано в статті Лі Гаррет та Емі Робінсон з Університету творчих мистецтв (Британія) «Знайди відмінності! Виявлення плагіату в образотворчому мистецтві». У цій статті описується робота команди проекту, яка мала на меті дослідити природу, масштаб і поширення візуального плагіату у сфері мистецької освіти. Також представлено пілотний проєкт *iTrace* – систему візуального пошуку, розроблену в межах цієї ініціативи. У масштабному проєкті зібрано і проаналізовано погляди, практики і досвід науково-педагогічного персоналу в сфері мистецької освіти Великої Британії щодо поняття візуального плагіату. В роботі, на основі тверджень про часті випадки плагіату, стверджується, що візуальне мистецтво не містить нічого абсолютно оригінального, а наступні роботи завжди ґрунтуються на попередніх творах інших авторів, і нові концепції, ідеї та методи завжди виникають із повторного використання та переосмислення минулого. У висновках статті найбільш дієвим методом в боротьбі з творчим плагіатом є профілактика, а саме, забезпечення студентів необхідними навичками та знаннями для розуміння різниці між художніми традиціями та плагіатом; моніторинг творчого процесу, а також надання відповідних механізмів підтримки для забезпечення добросовісної академічної практики [6; 25-26].

Дослідники, представники сектору вищої освіти часто визначають причини та висловлюють занепокоєння зростанням випадків плагіату, але не вказують на дієві методи боротьби з ним. Останні роки цій проблемі присвячуються семінари, вебінари. Зокрема, на сайті Київської Школи Фотографії виставлена стаття «Плагіат чи сучасна творчість?» про виявлення плагіату відомим українським фотографом, викладачем КШФ Дмитром Богачуком [4]. Його світлина використана без його дозволу китайським художником Чжунвєнь Юєма для створення живописного полотна у техніці олійного живопису. Подібні гучні прецеденти є непоодинокими. У зазначеній публікації наведено приклади судових позовів, зокрема до художника Енді Уорхола, режисера Джеймса Кемерона, фотографа Хельмута Ньютона та інших відомих митців. Такі справи нерідко тривають роками, а суми компенсацій сягають мільйонів доларів. Це свідчить про актуальність проблеми дотримання авторських прав навіть у межах творчої інтерпретації.

Правила правового регулювання у сфері мистецтва порушується також у публікації «Юридичні правила гри для творчих професій: плагіат чи натхнення?» [2]. Авторка наголошує, що згідно українського законодавства, навіть при передачі прав інтелектуальної власності, право авторства залишається за автором, що має важливе значення для захисту індивідуального внеску митця. Цікаві міркування з цього приводу містить онлайн-лекція О. Новікової, старшої наукової співробітниці Відділу мистецтв країн Сходу Музею Ханенків «Між оригіналом і копією: чи є плагіат у мистецтві?» [3]. У ній лекторка акцентує увагу на тонкій межі між запозиченням, цитуванням і крадіжкою речей, закликаючи до глибшого розуміння сутності плагіату та його наслідків для професійної діяльності художника.

Усе це свідчить про те, що в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій проблема авторства й художньої оригінальності набуває нових вимірів. Плагіат сьогодні – це не лише копіювання фізичного твору, а й привласнення стилю, ідеї, навіть концепту. Така ситуація потребує ґрунтового переосмислення меж дозволеного в мистецтві, формування етичних стандартів у мистецькій освіті та розвитку критичного мислення у майбутніх художників.

Виклад матеріалу дослідження. У другій пол. XX століття художній процес зазнав радикальних трансформацій, зумовлених постмодерною парадигмою, що переосмислила традиційні уявлення про авторство, унікальність і художню новизну. Однією з ключових характеристик постмодерної естетики є інтертекстуальність – ідея про те, що жоден твір не існує у вакуумі, а є відлунням, реакцією або варіацією вже створеного. Теоретичну основу цього підходу заклали Ж. Крістева, яка впровадила термін «інтертекстуальність» [8], та Р. Барт у програмному есе «Смерть автора» [9], де стверджується, що сенс твору більше не належить виключно авторові, а є результатом взаємодії численних культурних кодів, що цитуються, трансформуються й поєднуються.

У сфері образотворчого мистецтва ці ідеї отримали втілення у формах креативного цитування – свідомого використання чужих образів, стилістики або композицій з метою створення нових смислів. Як наголошує Г. Фостер у праці «Повернення до реального», постмодерне мистецтво відмовляється від класичного уявлення про автентичність, натомість, функціонує в полі симуляцій, цитат і повторів [7]. Яскравими прикладами цього підходу є творчість художників – Шеррі Левін та Річарда Прінса, які

безпосередньо використовували чужі роботи, ставлячи під сумнів поняття «оригінального» мистецтва та кинули виклик традиційним уявленням про авторство та оригінальність. Практика цитування стала визначальною рисою творчості Барбари Крюгер (використання архівних фото з додаванням тексту у графічному стилі), Енді Воргола (використання чужих фото, напр. Мерилін Монро), Майкла Боровіца (запозичення стилістики та композицій з класичного живопису та їх сучасне переосмислення), Джаспера Джонса (зображення американського прапора). Поняття симуляції та симулякрів та їх вплив на культуру та мистецтво аналізує і Жан Бодрійяр у книзі «Симулякри і симуляція», вказуючи на розмитість меж між оригіналом і копією в культурі пізнього капіталізму [1].

Таким чином, у постмодерному вимірі межа між оригінальністю та запозиченням значною мірою стирається, а розвиток науково-технічного прогресу у XXI столітті створює виклики для мистецької освіти: як навчати художника бути самотнім.

У художній класичній освіті також існує копіювання як метод навчання. Він відіграє велику роль як інструмент відтворення технічних навичок і до сьогоднішнього дня дисципліна «Копіювання» існує у мистецьких закладах, адже практики наслідування були традиційними на усіх етапах розвитку. Це глибокий процес вивчення, занурення в специфіку композиції, кольору, тону та фактури. Але сьогодні копіювання твору великого художника не сприймається як банальне відтворення, а як діалог між сучасним і минулим, де студент інтерпретує та трансформує образи. У цьому контексті важливим є питання етики – чи не є це практикою апропріації. І в наш час ця практика потребує переосмислення в контексті авторства та етичних меж і розуміння копіювання не як застарілого механічного процесу, а методу навчання, який сприяє розвитку технічних навичок, критичного мислення та усвідомлення авторства. Сьогодні – це процес інтерпретації та переосмислення, що дозволяє активно включатися в минуле і відчувати себе його частиною.

Проте, митці інколи свідомо використовують розпіарені твори чи образи для створення сучасного продукту: тоді говоримо про омаж.

Омаж – прийом, що полягає у навмисному відсиланні до роботи чи творчого методу відомого митця. Це творча шана іншому митцю. Художник створює твір, який стилістично, тематично або формально нагадує роботи іншого автора, як діалог, подяка, пам'ять чи натхнення.

У ході виконання твору спеціально наслідується стилістика, певні композиційні елементи чи впізнаваний образ. Омаж і плагіат мають різні підходи до використання чужого творчого матеріалу. Як приклад, можна згадати живописні твори Іллі Чічкана, зокрема серію «Психодарвінізм» (одна з його робіт нагадує роботу Ван Гога «Автопортрет в солом'яному капелюсі»; також, твір сучасної української художниці Наталі Багацької, яка використовує образ Джоконди у серії «Життя в Аватарі», надаючи йому нового звучання: «Ти ж дівчина..», «Не кажи мені що робити», «My general», «Бавовна» тощо. Інколи автор сам акцентує на приналежності ідеї іншому митцеві, як у творі Наталії Голуб «Омаж на Караваджо».

Омаж визнає та поважає оригінальність джерела, не приховує походження, тому не порушує авторські права. Плагіат приховує справжнє авторство, порушуючи етичні та юридичні стандарти, авторські права, академічну доброчесність. Плагіат спрямований на створення враження, що концепція, ідея, твір є оригінальними, то ж може призвести до юридичних та академічних санкцій.

Пародія – один із видів художнього запозичення, що має свої особливості іноді може перетинатися за формою з омажем. Це іронічне або сатиричне переосмислення відомого твору. Прикладом може бути робота Роя Ліхтенштейна «Спальня в арлі». Це не лише омаж Ван Гога, а пародія, коментар до процесу трансформації в цілях комодифікації (комерціалізації) мистецтва. Він запрошує переосмислити оригінальний твір в сучасному мистецтві.

Сучасні творчі практики передбачають активне використання цитат, ремінісценцій, стилізацій, апропріацій, а також їх взаємодію з масовою культурою, архівними матеріалами й традиційним мистецтвом. Художнім запозиченням вважається і близька до омажу апропріація, яка останнім часом теж набуває поширення.

Апропріація – це не лише запозичення чужого твору (або його частини), а використання його для створення нового сенсу, концепції власного творчого продукту. Звичайно, за таких умов, авторські суперечки неминучі, оскільки наявність або відсутність у творі будь-якої певної ідеї – питання саме по собі неоднозначне (Плагіат чи сучасна творчість...). Якщо художник відкрито визнає вплив іншого митця та наводить посилання на першоджерело (наприклад, «ця картина виконана під впливом творчості Моне»), то це вважається свідомим цитуванням, а не крадіжкою. Таке цитування у творі подібно до цитування в текстовому матеріалі, коли художник звертаючись до відомого твору використовує у назві назву оригіналу, або ж його ключові ознаки (назву імені портретованого тощо). Якщо ж зміни внесені плагіатором в оригінальний твір несуттєві (зміна кольору, незначне переміщення або опущення деталей) та вони не змінюють сенс зображеного – це плагіат.

У мистецтві цитата може бути: візуальною (повторення фрагмента композиції, стилю, елементів

форми), концептуальною (апеляція до ідеї, художньої програми, епохи), матеріальною (використання готових об'єктів або зображень – ready-made, collage, appropriation art). Такі практики не лише не заперечують авторства, а навпаки – можуть підкреслювати рефлексію митця щодо минулого, культури споживання, авторитетів тощо. Ключовим критерієм тут є трансформація: цитата стає художнім інструментом лише тоді, коли вона переосмислена, вбудована в нову контекстуальну рамку та змінює своє значення. Часто сучасні художники свідомо вдаються до цитування, наповнюючи запозичені образи новим змістом, що резонує з актуальними проблемами сьогодення, прикладом такого цитування може бути творчість американської художниці Барбари Крюгер. Практика цитування стала визначальною рисою її творчості – це використання архівних фото з додаванням тексту у графічному стилі.

У своїй роботі «Ніколи недостатньо досконала» Барбара Крюгер використовує зображення жінок із волоссям, накрученим на велику кількість бігудів – як візуальну метафору жертви, що приноситься заради досягнення нав'язаних стандартів краси. Цей образ викриває абсурдність і жорстокість соціального тиску, що змушує жінку постійно прагнути до ідеалу.

Апропріація характерна для творчості художників таких як Енді Ворхол, Джаспер Джонс, Марсель Дюшан, Джеф Кунс, Рой Ліхтенштейн та ін. Зорема, Рой Ліхтенштейн, використовуючи популярні образи (комікси, роботи інших художників), перетворював їх у свій «поп-арт» стиль; японський художник Ясума Морімура привласнює відомі образи надаючи їм нового змісту через свій портрет.

На відміну від креативного цитування, плагіат у мистецтві – це привласнення чужої творчості без змін, без вказівки джерела і без художньої трансформації.

Ще одним варіантом цитування є пастиш – це наслідування стилю, манери або техніки іншого автора, епохи чи художнього напрямку. Це може бути поєднання кількох стилів в одному творі. Прикладом можуть бути твори Девіда Хокні, Шеррі Левін, Джефа Кунса та ін. (Девід Хокні у своїй картині «Великий сплеск» поєднав елементи поп-арту та класичного живопису). Варто зауважити, що межа між омажем і пастишем доволі тонка, однак, це усе є види цитування.

Особливої складності набуває оцінка таких випадків у студентських роботах, де межа між «натхненням» і «копіюванням» може бути розмита.

Плагіат швидко розрісся до семи основних видів, які найчастіше стосуються наукових робіт. Копіювання чужої роботи і видавання її за власний продукт, без зазначення походження, називають повним плагіатом. Також існує поняття прямого плагіату – це тип дублювання, коли плагіатор використовує окремі частини тексту: розділи, абзаци, висновки без змін та без зазначення джерела. До самоплагіату відносять відтворення автором власної роботи або її частин у новому дослідженні, завданні. Ще один тип плагіату, який визначити вже важче – перефразований плагіат. При ньому структура речення залишається незмінною, але окремі слова перефразовують на синоніми, міняють місцями тощо. Подібний до нього, в певній мірі, клаптиковий (мозаїчний) плагіат, він містить запозичений матеріал із кількох джерел одночасно [5]. Два останні, перефразований та клаптиковий плагіат, нагадують мистецький плагіат, коли запозичена частина художнього твору дещо змінена, наприклад, в кольорі чи деталях, або ж запозичення відбулось одночасно із кількох творів.

Плагіатом на основі джерела вважається використання вторинного джерела, без зазначення походження інформації. Випадковий плагіат виникає, коли ви не перевіряєте свою роботу, він найчастіше є ненавмисним [5].

Отже, у сучасному мистецтві цитування стало важливим художнім інструментом. Омаж, пастиш, апропріація та аналогія – це різні способи запозичення, звернення до існуючих образів і стилів. Вони не є плагіатом, оскільки передбачають свідоме переосмислення, інтерпретацію або пошану до джерела.

Творчі пошуки при створенні мистецького твору можуть відбуватись за трьома основними напрямками:

1) аналогія (від грец. – відповідність) – це художній прийом, коли один образ наслідує інший, по принципу інтерпретації - часткова схожість і подібність.

На відміну від прямої цитати, аналогія не копіює, а натякає, викликає асоціації. Вона працює на рівні смислової чи візуальної подібності, зберігаючи автономність нового твору.

2) компіляція (від лат. – запозичення) – синтез певної кількості прототипів і створення на їх основі ідеї;

3) новаторство (від лат. оновлення) – вільний творчий розгляд твору згідно з аналізом ситуації та синтезом знань із відповідних питань. Художник вибирає стиль, спираючись на власну концепцію, належний образ, особливості задуму картини.

У цьому контексті варто зазначити, що творчі пошуки інколи межують із цитуванням відомих творів і це варто розцінювати як форму діалогу з культурою, де художник, формуючи власну візуальну мову, обирає знайомі коди, щоб додати глибини, контексту чи критики.

Плагіат – це свідоме копіювання чи використання чужих ідей, композицій, кольорових схем чи стилю без належного дозволу чи визнання авторства – це плагіат. Це може бути як безпосереднє

копіювання твору, так і часткове використання елементів чужої роботи; виражене стилістичне наслідування (імітація), видавання чужого твору за власний. Із незауваженим, відкритим творчим плагіатом сучасні митці, які просувають власний продукт в інтернеті, мають справу дуже часто.

Серед недавніх випадків – відкрите копіювання на продаж творів молодій українській мисткині Іванки Нечипорук, твори якої у широкому доступі в ТікТокі або сюжетів білоруського художника Вацлава Спорського. Як відстоювати авторські права в образотворчому мистецтві є чимало порад, тоді як виявлення недобросовісних митців-плагіаторів – справа набагато складніша.

У межах мистецької освіти творчий плагіат часто проявляється у:

- копіюванні чужих творів з інтернету,
- відтворенні чужих композицій без зазначення авторства,
- використанні стилістики відомих митців без критичної рефлексії і без посилання на

першоджерело (наприклад, не вказано «за мотивами автора...»).

Про серйозні наслідки використання плагіату в науці студентам розтлумачують упродовж всього навчання. Навчальні заклади, зазвичай, мають ряд положень, алгоритм дій у разі виявлення, реагування та покарання у разі доведення факту, розроблено і впроваджено чимало програм для перевірки текстів. Лекції, конкурси, освітні семінари, тренінги, моніторинги із питань академічної доброчесності уже давно супроводжують освітній процес. У той же час системи виявлення плагіату у мистецтві фактично не існують, проблема дотримання етичних стандартів використання чужого творчого продукту серед студентства доволі поширена, увесь тягар пошуку залишається за викладачем/науковим керівником, що є значним тягарем і не завжди приносить позитивні результати.

У ХХІ столітті з розвитком наукового прогресу образотворче мистецтво зіткнулося із проблемою масового плагіату. Дедалі частіше митці використовують чужі ідеї, образи, композиції у своїх творах. Якщо частина з них інтерпретують запозичене та додають власні творчі задуми до кінцевого результату, то є чимала кількість зухвалих плагіаторів, які видають повністю чужі ідеї за свої. Цю проблему в основному піднімають саме викладачі, на відповідальності яких лежить боротьба з художнім плагіатом у закладах освіти. Все частіше відбуваються круглі столи, вебінари з питань плагіату в художніх закладах і все ж проблема залишається. Копіювання чи запозичення чужих ідей в образотворчому мистецтві не тільки порушує принципи академічної доброчесності, а й заважає формуванню у студентів індивідуального художнього бачення, критичного мислення. Ми всі спостерігаємо, як стрімко зростає деградація цінності творчості в закладах освіти, а процес виконання домашніх завдань перетворюється на механічне повторення готового творчого продукту.

Щоб максимально уникнути випадкового плагіату студентів-митців закликають надихатися роботами декількох авторів, водночас шукати власні концепції, ідеї, із обережністю використовувати інтернет-ресурси. Викладачі, для запобігання плагіату, супроводжують студента на етапах творення роботи. Досвідчені художники для запобігання використанню їх творів реєструють авторські права на власний мистецький продукт, застосовують водяні знаки або підписи на цифрових копіях. Плагіат в образотворчому мистецтві важко довести у суді, тому що надання іншого сенсу чи концепції зображенню вже робить його новим твором. Цікаво, що використання твору, що перебуває у публічному домені (наприклад, картини класичних художників) – законно. Коли ж копіюється сучасна картина, захищена авторським правом, без дозволу – це вже порушення.

Які ж методи доцільно використовувати на даному етапі для запобігання творчого плагіату? Окрім роз'яснювальної роботи та аналізування зі здобувачами гучних історій із плагіатом в образотворчому мистецтві, необхідне використання програмного забезпечення, яке могло б хоча б частково допомогти у вирішенні проблеми. Серед рекомендацій варто виокремити наступні: використання зворотнього пошуку зображення, порівняння композиції та стилю, перевірка твору через спеціальну платформу (деякі сервери аналізують мистецькі роботи на схожість, наприклад ArtRecognition або Pixsy), залучення експертів, коли мова йде про купівлю-продаж художнього твору.

Сучасні системи визначення плагіату на даному етапі можуть лише частково допомогти ідентифікувати випадки недобросовісного використання чужих творів мистецтва. Для пошуку зображення використовують Google Revers Images Search або TinEye, які можуть допомогти віднайти джерело робіт; Pinterest – допоможе у пошуку за ключовими словами або схожими зображеннями. Проте, усі з перелічених способів визначення плагіату в образотворчому мистецтві не гарантують стовідсотковий результат. Для художника важливо не лише розпізнати плагіат, а й правильно вказувати цитати та запозичення, щоб уникнути звинувачень.

Покарання за творчий плагіат, так і плагіат в науці, приблизно однакове, хоча виявити і довести його в першому випадку значно важче. У залежності від рівня порушення, покарання може включати: попередження (перше порушення може призвести до офіційного застереження та вимоги повторити

завдання), зниження балів (у разі незначного відсотку плагіату) або їх анулювання (отримання мінімальної кількості балів або «незараховано» у випадку заліку). Деякі навчальні заклади можуть застосовувати відрахування або позбавлення стипендії. Юридична відповідальність можлива у разі використання елементів, захищених авторським правом. Художник може зіткнутися з правовими наслідками, включаючи штрафи чи судові позови.

Висновки. В умовах постмодерної парадигми переосмислення концептів авторства й оригінальності актуалізує необхідність чіткого розмежування між креативним цитуванням, апропріацією та плагіатом у сфері образотворчого мистецтва. У статті доведено, що сучасна художня практика дедалі більше ґрунтується на інтертекстуальності, що розмиває традиційні межі між оригіналом і вторинним твором. Художнє запозичення як свідоме використання елементів уже створених творів охоплює різні форми інтерпретації, зокрема: апропріацію, омаж, пастиш і пародію, кожна з яких надає новий зміст запозиченому образу, трансформуючи його відповідно до авторського задуму. Водночас відсутність чітких критеріїв у розрізненні допустимого художнього запозичення й порушення авторських прав породжує правові й етичні конфлікти, особливо у сфері академічної мистецької освіти. Серйозним порушенням академічної та творчої етики у художній сфері є творчий плагіат. Молодим митцям необхідно цілеспрямовано формувати індивідуальний стиль, а викладачам – супроводжувати освітній процес на всіх етапах виконання художніх завдань, заохочуючи до поваги до чужої праці, розвитку критичного мислення та авторської позиції. Експериментальні творчі завдання, дослідницькі проєкти, осмислення джерел мають стати ключовими елементами в освітніх програмах.

Комплексна протидія плагіату в мистецтві повинно поєднувати педагогічні підходи, правову обізнаність і сучасні цифрові інструменти. Саме ці аспекти сприятимуть створенню середовища, де цінується оригінальність і творчий пошук. Такий підхід забезпечить справедливе оцінювання студентських досягнень, захист авторських прав та підтримку унікального мистецького висловлення у сучасному мистецькому середовищі.

Список використаної літератури

1. Бодріяр Ж. *Симулякри і симуляція* / Пер. із фр. В. Ховхун. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 230 с.
2. Бурич Л. Юридичні правила гри для творчих професій: плагіат чи натхнення? 2020. URL: <https://medium.com/digilaw-ukraine/юридичні-правила-гри-для-творчих-професій-плагіат-чи-натхнення-2ef17084a25c> (дата звернення: 22.02.2025).
3. Новікова О. Між оригіналом і копією: чи є плагіат у мистецтві? 2023. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=R8dB7Vv1kzs> (дата звернення: 22.02.2025).
4. «Плагіат чи сучасна творчість?» URL: <https://photoschool.ua/ua/club/articles/1276-plagiarism> (дата звернення: 20.02.2025).
5. 7 найпоширеніших видів плагіату (із прикладами). URL: <https://smodin.io/blog/uk/types-of-plagiarism/> (дата звернення: 20.02.2025).
6. Гарретт Л., Робінсон А. *Spot the Difference! Plagiarism Identification in the Visual Arts*. Farnham : University for the Creative Arts, 2012. 40 p.
7. Фостер Г. *The Return of the Real: The Avant-Garde at the End of the Century*. Cambridge, Mass. : MIT Press, 1996. 307 p.
8. Крістева Ж. *Desire in Language: A Semiotic Approach to Literature and Art*. New York, NY: Columbia University Press, 1980.
9. Барт Р. *The Death of the Author*. Aspen (5-6), 1967. URL: <https://writing.upenn.edu/~taransky/Barthes.pdf> (дата звернення: 22.02.2025).

References

1. Bodriar J. *Simuliakry i simuliatsiia* [Simulacra and Simulation] / trans. by V. Khovkhun. Kyiv [Ukraine]: Solomoniya Pavlychko Publishing House «Osnovy», 2004. 230 p.
2. Burych L. Legal Rules for Creative Professions: Plagiarism or Inspiration? 2020. URL: <https://medium.com/digilaw-ukraine/юридичні-правила-гри-для-творчих-професій-плагіат-чи-натхнення-2ef17084a25c> (accessed 22 Feb 2025) [Ukraine].
3. Novikova O. Between Original and Copy: Is There Plagiarism in Art? 2023. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=R8dB7Vv1kzs> (accessed 22 Feb 2025) [Ukraine].
4. «Plagiarism or Contemporary Creativity?» URL: <https://photoschool.ua/ua/club/articles/1276-plagiarism> (accessed 20 Feb 2025) [Ukraine].
5. 7 Most Common Types of Plagiarism (with Examples). URL: <https://smodin.io/blog/uk/types-of-plagiarism/> (accessed 20 Feb 2025) [Unknown].
6. Garrett L., Robinson, A. *Spot the Difference! Plagiarism Identification in the Visual Arts*. Farnham [UK]: University for the Creative Arts, 2012. 40 p.
7. Foster H. *The Return of the Real: The Avant-Garde at the End of the Century*. Cambridge, Mass. [USA]: MIT Press, 1996. 307 p.
8. Kristeva J. *Desire in Language: A Semiotic Approach to Literature and Art*. New York, NY [USA]: Columbia University Press, 1980.

9. Barthes R. The Death of the Author. Aspen (5-6), 1967. URL: [https:// writing.upenn.edu/~taransky/Barthes.pdf](https://writing.upenn.edu/~taransky/Barthes.pdf) (accessed 22 Feb 2025) [USA].

UDC 73/76:061]:378

CREATIVE CITATION OR PLAGIARISM? ON THE ISSUE OF ARTISTIC ORIGINALITY IN ART EDUCATION

Olga KALENYUK – Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Head of the Fine Arts Department of Lesya Ukrainka
Volyn National University, m. Lutsk, Ukraine

Oleksandra PANFILOVA – Candidate of Art History, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Fine Arts of Lesya Ukrainka
Volyn National University, m. Lutsk, Ukraine

Topicality. Plagiarism in the field of art is the use of someone else's ideas, compositions, stylistics, or even elements of a work without citing the author or obtaining appropriate permissions, a problem that is increasingly difficult to deal with in educational institutions of artistic direction. Copying, using the concepts of other artists without transformation or presenting them as one's own is happening more and more often.

The purpose of the article is to consider the problem of plagiarism in fine arts, copyright, analyze tracking and possible ways to eliminate cases.

The research methodology is complex and determined by the goal of the article. In the research process, the methods of analysis and synthesis were used, which were applied to consider the theoretical foundations, the comparative method, which was aimed at identifying various aspects of understanding the cause of the problem, as well as the methods of abstraction, generalization, and specification.

Scientific novelty consists in making an attempt to reveal the above-mentioned problem. The work considers the most significant methods and ways of overcoming it.

It is emphasized that visual art owes the initial development of creative plagiarism to mass enthusiasm for networks and applications for artists, although it is known that creative plagiarism took place in the distant times of the Middle Ages and the Renaissance. Over the past few years, the number of works created by artificial intelligence, based on the work of famous artists, has increased. Works of this kind appear more and more often as original works of artists. This phenomenon is especially common among student youth. Stopping and identifying the flow of plagiarism is becoming more and more difficult, and it often becomes a problem for academic supervisors and teachers of art educational institutions.

The conclusions state that the problem of creative plagiarism in fine arts remains unresolved, despite numerous attempts to resolve the situation. The problem harms authors, the artistic community in general, reduces the uniqueness of creativity and violates intellectual property rights. The fight against plagiarism in art requires a complex approach - legal, ethical and technological. Protecting the rights of artists, creating a culture of originality, and implementing modern technologies can help minimize plagiarism.

Key words: fine art, work, plagiarism, idea, composition.

Стаття надійшла до редакції 03.05.2025
Отримано після доопрацювання 18.05.2025
Прийнято до друку 20.05.2025